

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА IV

БРОЈ 4

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

THE SASA LIBRARY FORUM

YEAR IV
VOLUME 4

Accepted on December 22th 2015, at the 9th meeting of the SASA Department of
Languages and Literature, following the reviews of academician
Nada Milošević Đorđević and academician *Predrag Piper*

Editor-in-chief
academician
MIRO VUKSANOVIĆ

BELGRADE
2016

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА IV

БРОЈ 4

Примљено на IX скупу Одељења језика и књижевности,
22. децембра 2015. године, на основу рецензија академика
Наде Милошевић Ђорђевић и академика *Предрага Пийера*

Уредник

академик

МИРО ВУКСАНОВИЋ

БЕОГРАД

2016

Издаје
Српска академија наука и уметности

Технички уредник
Мира Зебић

Тираж 450 примерака

Припрема
НМ либрис, Београд

Штампа
Planeta print, Београд

© Српска академија наука и уметности, 2016

Трибина Библиотеке САНУ основана је да приказује јавности нове књиге чланова САНУ, нова издања САНУ и њених института, из свих области наука и уметности. Први уредник Трибине био је академик Никша Стипчевић, управник Библиотеке САНУ од 1991. до 2011. године. Од октобра 2011. године уредник Трибине је академик Миро Вуксановић, управник Библиотеке САНУ.

Годишњак *Трибина Библиотеке САНУ* покренут је 2013. године. У првом броју донет је целовит преглед приказаних књига у Салону САНУ од 1991. до јуна 2011. године, а потом, у хронолошком низу, текстови казани на Трибини од новембра 2011. до краја 2012. године. У другом броју штампани су текстови са Трибине из 2013. године. У трећем броју објављени су текстови са Трибине из 2014. године.

Прилози се објављују без измена, а нема текстова оних говорника који свој рад нису доставили. Дати су наслови где их није било на саопштењима.

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ
20. I 2015 – 22. XII 2015.

Уредник
академик Миро Вуксановић

Стручни сарадник
Стасја Церовић

САДРЖАЈ

<i>Драме. 1–5 / Душан Ковачевић.....</i>	11
<i>Речник њојмова ликовних умејносћии и архииекијуре. Том 1, А–Б</i>	25
<i>Како наћисаћии и објавићии научно дело / Зоран В. Поћовић</i>	35
<i>Зборник радова Византиолошкоћ инсћиићућиа. Књ. 50, 1–2. Mélanges Ljubomir Maksimović / уредници Бојана Крсмановић, Срђан Пириваићрић</i>	53
<i>Србија и Венеција : (VI–XVI век) / Момчило Сћремић.....</i>	61
<i>Зборник радова и сажећиака / 4. Конћрес Удружења за аћиеросклерозу Србије са инћиернационалним учешћем, Беоћрад, 20–23. новембар 2014. ; [уредници Владимир Кањух, Небојша М. Лалић]</i>	73
<i>Срћски језик на Косову и Мећохији данас : (социолинћивисћички и линћивокулћуролошки асћекћи) / Мићира Рељић</i>	81
<i>Зборник Инсћиићућиа за срћски језик САНУ. [Књ.] 2, Срћски језик и акћуелна ћићиања језичке ћолийиике / ћлавни уредник Срећио Танасић.....</i>	81
<i>Пећтар С. Јовановић : исћираживач у ћеоћрафији – ћрећалац у друћићву</i>	103
<i>Генећички модификовани орћанизми : чићенице и изазови : зборник радова са научноћ скућиа одржаноћ 22–23. окћйобра 2013. ћодине / уредник Марко Анћелковић</i>	111

<i>Дан Библиотеке САНУ посвећен научнику, државнику и председнику Српске краљевске академије Стојану Новковићу (1842–1915–2015).....</i>	<i>123</i>
<i>Italy's Balkan Strategies (19th–20th Century) / edited by Vojislav G. Pavlović ; editor in chief Dušan T. Bataković</i>	<i>141</i>
<i>Црквена историја Византије од краја иконоборства до смрти цара Василија I / Предраг Комаћина ; уредник Љубомир Максимовић</i>	<i>141</i>
<i>Топонимија Бањске хривовуле : ка осмишљању старосрпског топонимског речника и бољем познавању топонимских именословних образаца / Александар Лома.....</i>	<i>153</i>
<i>MIKLOSICHIANA bicentennialia : зборник у част двестоту годишнице рођења Франца Миклошича / уредници Јасмина Грковић-Мејор, Александар Лома.....</i>	<i>153</i>
<i>Мојте старине развоја Србије / уредник Часлав Оцић</i>	<i>169</i>
<i>Речник српскохрватског књижевног и народног језика. Књ. 19, Оцић – његоласник / [председник Уредничког одбора Стефан Ристић ; уредници Даринка Горићан Премк ... и др.]</i>	<i>181</i>
<i>Срби и Први светски рат 1914–1918 : зборник радова са међународног научног скупа одржаног 13–15. јуна 2014. / уредник Драгољуб Р. Живојиновић.....</i>	<i>193</i>
<i>Законик цара Стефана Душана. Књ. 4, том 1–2 / уредници Косма Чавошки, Ђорђе Бубало</i>	<i>205</i>
<i>Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914. Књ. 1–7, св. 1–42 / уредници Васа Чубриловић, Радован Самарџић, Василије Ђ. Крстић</i>	<i>221</i>
<i>Између завичаја и туђине : сусрећу различитих култура у српској књижевности / Светозар Кољевић. – Нови Сад : Академска књига : Огранак САНУ у Новом Саду, 2015</i>	<i>237</i>
<i>Сто десет година Српског дијалектолошког зборника</i>	<i>245</i>

<i>Др Аћим Медовић : (1815–1893) : животи и дело : зборник радова с научној скући поводом 200 година од рођења / уређивачки одбор Радоје Чоловић, Владимир Кањух, Брана Димићријевић, Снежана Вељковић, Јелена Јовановић Симић</i>	<i>261</i>
<i>Ватикан и Први светски рат : 1914–1918. Књ. 1–3 / Драгољуб Р. Живојиновић</i>	<i>277</i>
<i>Лингвистичка славистика : студије и чланци / Предрај Пићер</i>	<i>289</i>
<i>Српски у крућу словенских језика : граматичка и лексичка поређења / Предрај Пићер</i>	<i>289</i>
<i>Именик аутора, уредника и говорника</i>	<i>303</i>

Лингвистичка славистика : студије и чланци / Предраг Пипер. – Београд : Славистичко друштво Србије, 2014

и

Српски у кругу словенских језика : граматичка и лексичка поређења / Предраг Пипер. – Београд : NM libris, 2015

Говорили: дописни члан Јасмина Грковић-Мејдор
проф. др Ксенија Кончаревић
академик Предраг Пипер

У Београду, уторак 22. децембар 2015. у 13 часова

ГОДИШЊА САБИРАЊА

Отварам двадесет и другу, завршну, овогодишњу Трибину Библиотеке САНУ. Откад је почело осмишљено приказивање књига и научних зборника у Салону Академије, а то је било 1991, и откад се такви програми дешавају под данашњим именом, а то је од 2011, није се десило нити у једној години као у овој, 2015, да имамо толико публикација на које смо скренули пажњу јавности, да имамо толико говорника, да имамо толико скупова и око две и по хиљаде посетилаца, све у Свечаној сали. На крају рекордне године имамо разлога да поновимо чињенице које су достојне књиге и места где се оглашавају.

Стекло се да је неколико капиталних пројеката завршено у овој години и да смо одједном приказивали десетине томова: преписе *Душановој законика* у велелепним књигама, *Дипломајске сјисе Краљевине Србије 1903–1914* у 42 свеске, а свака има по неколико стотина страница, зборник Византолошког

института у част академика Максимовића и зборник *Срби и Први свейски райи*, оба у по два тома, оба вишејезична, па зборник од шездесетак аутора под насловом *Мојуће сїпраїеїїје развоја Србије*. На обележавању сто и десет година излажења *Срїскої дијалекїолошкої зборника* дали смо преглед 61 књиге које су окупиле локалне говоре с укупног простора српског језика. Из најдалекосежнијег пројекта Академије и њеног Института за српски језик добили смо 19. том Речника САНУ.

Обележили смо стогодишњицу смрти Стојана Новаковића, двестагодишњицу рођења Франца Миклошича и лекара Аћима Медовића, потом деловање Свете Столице у Великом рату у трокњижју академика Живојиновића, хиљаду година односа Србије и Венеције у студији академика Спремића, пет књига с почетка сабраних дела академика Душана Ковачевића, живу рану српских косовскометохијских говора у књизи професорке Рељић, имена места у *Бањској хрисовуљи* Краља Милутина, с почетка 14. века, са историјом сваког имена и тумачењима водећег српског етимолога академика Ломе, први том великог *Речника ђојмова ликовних умеїносіїи и архиїеїкїуре*, зборнике с научних скупова о атеросклерози, италијанској стратегији према Балкану и актуелним питањима политике у језику, књиге академика Зорана В. Поповића, академика Кољевића и др Коматине, зборник о генетички модификованим организмима с научног скупа који је припремио академик Анђелковић.

Данас ћемо приказати две књиге академика Предрага Пипера: *Линїви-сїиичка слависїиика* и *Срїски у круїу словенских језика*, а чине их одабрани радови који су настајали у дугом временском распону, на различите теме, увек у стваралачкој енергији на коју смо од академика Пипера навикли. Говориће академик Јасмина Грковић-Мејџор, проф. др Ксенија Кончаревић и аутор.

Тако ће се заокружити број од седамдесет говорника на 22 овогодишње трибине, на којима су приказане 134 књиге и научна зборника. Неколико пута је говорио и председник САНУ академик Владимир С. Костић. Уредник Трибине је академик Миро Вуксановић, стручни сарадник Стасја Церовић, а организациони послови обављају се у Библиотеци САНУ. Сви догађаји су у целости снимљени и чувају се у архиви Трибине чији се програми могу пратити и преко интернета. Предали смо у штампу четврти број годишњака *Трибине*, који излази у јануару и који доноси сва писана саопштења с овогодишњих скупова, укључив и овакве уводне речи.

(Реч уредника Трибине)

М. В.

ЈАСМИНА ГРКОВИЋ-МЕЛДОР

ОСНОВНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРЕСОВАЊА АКАДЕМИКА ПИПЕРА

У српској, и не само српској лингвистици постоји леп обичај да аутори објављују зборнике својих одабраних радова. Леп – не само зато што омогућује заинтересованим читаоцима да на једном месту читају прилоге истог научног посленика, од којих су неки, објављивани у иностраним монографијама и часописима, неретко тешко доступни, већ и зато што се на овај начин јасно сагледава теоријска нит која их спаја, јединство тематски разноврсних садржаја.

Међу овакве књиге спада и она коју данас представљамо: *Лингвистичка славистика* академика Предрага Пипера. Она открива свога аутора као лингвисту и филолога широких интересовања, који се подједнако бави и науком о језику и језичком политиком и историјом лингвистике и филологије. Бројни прилози у књизи разноврсних су садржаја и немогуће их је, наравно, у овом кратком излагању све предочити. Стога ћемо се ограничити на главна тематска подручја, уз подразумевани и нужни одабир тема, како прилика налаже.

Једно од основних подручја интересовања Предрага Пипера су теоријска питања проучавања словенских језика, како је и насловљено једно од поглавља у књизи. Пажњу привлачи рад о граници као релевантном семантичком критеријуму у језику – у духу теорије семантичких локализација, изложене ауторовом књигом *Језик и његов простор*, чије је прво издање угледало светло дана 1997. У основи ове теорије, као темеља свих лингвистичких студија Предрага Пипера и нити која их повезује, лежи схватање да човек своје искуство граматички обликује служећи се основним, просторним категоријама, те да су оне темељ за метафоризацију у когнитивно сложеније домене. Тако се, да дамо само једну илустрацију, конструкцијом с предлогом *од* у српском језику одређује почетна тачка у простору (одмаћи се од зида), и даље, метафоризацијом, у зависности од речи које се јављају у конструкцији – у времену (радити од седам сати); истом се структуром одређује и узрок, као извориште одређенога стања или ситуације (заплакао је од среће), или метафоризована почетна тачка за поређење (бољи је од других). Овакво схватање уобличавања граматичких категорија, илустровано бројним примерима из словенских језика, саобразно је резултатима истраживања језика различитих породица. Саобразно је и налазима историјске лингвистике, која показују да је *Homo sapiens* градио и граматику и лексику свога језика увек полазећи од конкрет-ног, чулно спознајног, на чијем темељу су потом грађене апстрактне категорије и појмови, односно, когнитивно сложеније искуство објашњавао је увек једноставнијим, полазећи од категорије простора.

Скрећемо пажњу на још два прилога у овој скупини. Први је студија посвећена говорном догађају у светлу теолингвистике, релативно младе дисциплине, која се из различитих углова бави језичком страном сакралног догађаја. Другим речима, вербалним аспектима религиозног понашања, којим homo religiosus учествује у сакралном догађају као хијерофанији, да се послужимо Елиадеовим речима. Други је насловљен „Песничка филологија“ и разматра ставове песника о језику исказане њиховом поезијом, бавећи се поетски насловљеним мотивима љубави према речи, језика као чуда, језика као божанског дара, тражења речи, заглданости у реч итд., а све ово илуструје се стиховима Ане Ахматове, Марине Цветајеве, Љубомира Симовића и других песника.

Посебну скупину чине студије усредсређене на српски језик, и она се отвара ауторовом приступном академском беседом посвећеном питањима језичке политике: „Перспективе савременог српског књижевног језика“. У њој се најпре осликава стање данашњег српског језика: смањивање броја изворних говорника уз истовремено повећање њиховог броја ван матичне државе, смањивање матичне територије на којој се говори српски језик као матерњи, одсуство званичне политике, неписменост и полуписменост, недовољна заступљеност предмета српски језик у образовању, мали број лектората у иностранству, запуштеност говорне културе, стихијски продор великог броја непотребних страних речи, све већи захтеви за политичком коректношћу у језику, потискивање ћирилице из јавне употребе, небрига о књижевном наслеђу, реинтерпретација историје језика итд. У оваквој ситуацији пред нама су, како наглашава Предраг Пипер, три пута: настављање дезинтеграционих процеса, обнављање језичког заједништва на новоштокавској основи и, треће, чему по његовом мишљењу ваља тежити, очување и развијање српског језика. Истом тематиком се бави и рад „О стратегији језичке политике у Републици Србији“, у којем налазимо и драгоцене предлоге конкретних мера неопходних у стратегији језичке политике, на пример, у области наставе језика, издаваштва, бриге о лекторатима српског језика у иностранству итд. Ту је и студија која се бави актуелном темом нових фемининатива у српском језику, тј. именицама женског рода које означавају одређени статус, функцију или професију. Сви смо сведоци поплаве политички коректних неологизама типа *сйручњакиња*, *йсихолошкиња* и слично. Предраг Пипер, у духу ставова Милке Ивић да је граматички мушки род у овим случајевима, за разлику од женског – немаркиран, испрено анализира ову појаву, указујући и на њена нежељена ограничења. Рецимо, ако би се конструкција *Она је најбољи сйручњак* за макроекономију заменила родно коректном *Она је најбоља сйручњакиња* за макроекономију – сфера суперлатива била би ограничена на жене специјалисте у тој области, не на појам стручњака у целини, чему се најбољи стручњак у тој области стицајем околности женског пола свакако

не би радовао. Српски језик је, наравно, природно стварао фемининативе попут учитељица, професорка, лекарка, али је сфера њихове употребе ипак контекстуално условљена. Сви ови прилози представљају аутора као ангажованог научника, свесног одговорности лингвисте у покретању питања од значаја за језичку и културну политику и у предлагању путева којима би се постојећи проблеми превазишли. У нашим лингвистичким круговима то није чест случај, напротив, иако је недоумица везаних за језичку политику вероватно далеко више него у неким другим срединама.

Славистичка оријентација Предрага Пипера представљена је у поглављу *Поређења*, које садржи контрастивне студије словенских језика о уводним дијалозима, рефлексивности и реципрочности, ексцептивности итд. Иако сви радови неспорно заслужују пажњу, задржаћемо се на прилогу који говори о ексцесивности у словенским језицима. Бавећи се конкретним лингвистичким проблемом у словенским језицима, рад спаја у себи више основних теоријских увида Предрага Пипера; најпре, поменућу теорију семантичких локализација, појам границе као семантички принцип и категорију градуелности као „језички израз човекове способности да уочава и вербализује мноштво прелазних облика унутар реалних или фиктивних светова“, како се у књизи истиче. Ексцесив је категорија којом се исказује да нешто одступа од норме, тј. прототипа, а у словенским језицима, како показује и српска грађа, она се може обликовати на више начина: префиксално (премлад), лексичко-синтаксички (превише заинтересован) или синтаксички (заинтересован изнад очекивања). Ексцесив, који се заснива на примарно просторној концептуализацији света који нас окружује, илуструје човекову потребу да означи да нешто излази ван оквира, границе прототипичног, истовремено и да човек свој свет обликује у категоријама прототипа. Али, како то обично у језику бива, он није оштро одељен од других семантичких категорија, које су, напokon, оперативна научна класификација, док се у језичкој стварности налазе у садејству, непрестано се преплићући. Тако се, рецимо, ексцесив прожима са оним што се у лингвистици назива елатив: апсолутни суперлатив, као што је придев прелеп.

Додајмо и да је ова категорија још једна илустрација тога како језик, као прозор у човеков ум, како је сликовито истакао Стивен Пинкер, речито говори о нама у сваком свом детаљу. Уколико елативом само одређујемо излазак ван границе прототипичног, на исти начин се језички обликују елативни антоними, на пример, превисок и пренизак. Али, зашто се може бити прелеп али не и преружан, предобар али не и прелош, препаметан али не преглуп? Зато што овим антонимима вреднујемо неку појаву као позитивну или негативну, а само вредновање има у основи просторну, димензију: на замишљеној, вертикално постављеној оси евалуације појава позитивно је високо, негативно је ниско. Стога се префиксом пре-, са изворним значењем „преко, изнад“,

како казује етимологија, могу образовати само наведени ексцесиви позитивне евалуације. Ова вертикала вредновања испољава се, као слика дрвета живота, и у многим другим доменима језика, али и ван њега. Тако херефордска *Mapra mundi* из XIII века, образац хришћанске картографије, поставља у врху исток са Еденом, тамо где савремена картографија поставља север.

Научно обзорје Предрага Пипера обухвата и језик књижевности. Студије у сегменту насловљеном Писци и језик баве се понављањем коренских морфема у песмама Лазе Костића, погледима Меше Селимовића на реформи српског књижевног језика, есејима Скендера Куленовића о језику, приказује се и трилогија Мира Вуксановића *Семољ ѿора*, *Семољ земља* и *Семољ људи*, у раду речитог наслова „Говор предака“.

Неколико прилога посвећено је и историји српске и словенске филологије: о непознатим свескама предавања која је Ватрослав Јагић држао студентима Петроградског универзитета, о словенској филологији у Матици српској, те рад који се бави оснивањем српске славистике, тј. београдске академске русистике, посвећен Платону Андрејевичу Кулаковском, првом професору једног страног словенског језика на Великој школи. Издвајамо овај последњи и као узор одавања почастии научним прегаоцима који су градили темеље српске науке и културе, а које, нажалост, ход времена често избрише из сећања потоњих нараштаја.

Књига открива и посвећеност Предрага Пипера представљању књига нашој научној јавности. Приказивао је граматике словенских језика, монографије и зборнике о словенским језицима и културама, речнике и енциклопедије, србистичке студије, представљао славистичке установе и скупове те славистичку периодику. Одговорно приказивање књига тежак је и не тако захвалан посао, али је на добробит лингвиста и филолога, понајвише млађих истраживача, те стога аутору треба одати признање и на ангажману на овом пољу.

У овом излагању оставили смо по страни низ прилога који ништа мање не завређују да се о њима говори, као што је опширан преглед когнитивно-лингвистичких и сродно усмерених проучавања српског језика, рад посвећен питањима језичке стране глобализације у словенским земљама, или занимљив прилог посвећен говорној ситуацији у тренуцима умирања, када „смртник постаје самртник“. Остављамо заинтересованима да их откривају.

Верујем да већ сам опсег тема садржаних у овом зборнику радова говори за себе. Предраг Пипер је лингвиста широких теоријских интересовања, слависта који настоји да у контрастивном сучељавању словенских језика уочи њихове сличности и разлике, србиста посвећен изучавању свога језика, његове синтаксичке структуре, раслојености, комуникативне функције, семантичких категорија које га моделују, да поменем само неке од најважнијих сфера интересовања нашег аутора. Уз то, како сазнајемо не само из радова у

овом зборнику већ и из његовог укупног деловања, он је лингвиста који је несебично заменио самодовољни мир научног кабинета широким и трновитим пољем питања српске језичке политике, настојећи да га преобрази у плодну ораницу.

КСЕНИЈА КОНЧАРЕВИЋ

О КЊИГАМА АКАДЕМИКА ПИПЕРА

Књига *Лингвистичка славистика: студије и чланци* представља репрезентативан избор из радова академика Предрага Пипера о словенским језицима и науци о словенским језицима објављиваних у иностраној и домаћој периодици, тематским зборницима и зборницима са научних скупова у земљи и иностранству, допуњен новим, до сада необјављеним радовима. У погледу концепције она је слична његовом делу *Лингвистичка русистика: студије и чланци* (Београд: Филолошки факултет, 2012). Неки од радова који се овде поново објављују данас су теже доступни, нпр. они радови који су објављени у иностранству или у појединим непериодичним зборницима. По речима П. Пипера, „када се радови истог аутора који су расути по различитим научним часописима и зборницима поново објављују заједно, и када су предметно груписани, лакше се уочава њихова проблемска, теоријска и методолошка повезаност, којом се они, видљивије него када не би били у истој публикацији, наслањају једни на друге, узајамно се допуњујући“.

Књига је структурисана у шест тематских целина: I Почеци, II Теоријска питања проучавања словенских језика, III Српски језик, III Поређења, IV Прегледи, V Писци и језик, VI Прикази (О граматикама словенских језика, О монографијама и зборницима о словенским језицима и културама, О лексикографији и енциклопедистици, О проучавањима српског језика, О славистичким установама и скуповима, О славистичкој периодици). Структуру и композицију књиге аутор је осмислио тако да омогући увид у неколико најважнијих области лингвистичке славистике (историја славистике, методологија лингвистичких истраживања, граматика, семиотика, прагматика, стилистика, нормативистика, социолингвистика, конфронтациона анализа словенских језика, типолошка анализа словенских језика), којима се он деценијама предано и посвећено бавио. Пошто ова књига, наравно, није могла да обухвати све радове академика Пипера из тих области, а за тим није било ни потребе, читалац који би био заинтересован да добије бар библиографске податке о другим славистичким радовима истог аутора може их наћи у библиографским белешкама после сваког поглавља у овој књизи.

На почетку сваког одељка у књизи даје се библиографска напомена о томе где је сваки конкретни рад први пут објављен. Радови који се овде поново објављују нису прерађивани (аутор сматра да би се њиховим прерађивањем потпуно изменила концепција књиге), осим што су у неким случајевима у текст уношене ситније измене, нпр. у вези са начином библиографског описа.

Намена ове књиге може бити вишеструка. По ауторовој замисли, књига *Лингвистичка славистика: студије и чланци* намењена је, пре свега, студентима који на докторским студијама на Филолошком факултету Универзитета у Београду слушају предмет Лингвистичка славистика, али и свим другим заинтересованим славистима. Уџбеничка намена овога дела додатно је потенцирала његову изузетно добро осмишљену глобалну архитектонику (на нивоу макроструктуре), а у погледу селекције садржаја који ће бити предочени студентима докторских студија као највишег нивоа академског образовања, поред њихове фундаменталности и научне релевантности, аутор је водио рачуна о њиховој кохерентности и трансферибилности (принципијелна обједињеност заједничким теоријско-методолошким основама, могућност успостављања унутарпредметне, унутарподручне, међупредметне и међуподручне корелације), професионалној релевантности и апликативној вредности, уравнотежености делова студијске грађе, и, нарочито, савремености и прогностичкој вредности одабраних садржаја (ти садржаји су на нивоу актуелног стања славистичке науке и истовремено антиципирају њен будући развој у најближем петогодишњем – десетогодишњем периоду). Књига има изразиту менторску функцију – она оспособљава студенте за примену различитих истраживачких метода и техника, учи их како се врши опсервирање језичких појава и елемената, њихова систематизација и генерализација, показује образце различитих подстилова и жанрова научног текста са њима својственим структурно-композиционим одликама и карактеристикама излагања. Свакако, изузетно је важна и информациона функција овога дела, која омогућава да студенти путем егземпларне наставе упознају како релевантне методе и најбитније области славистичких истраживања, тако и конкретне резултате на одређеним пољима, посебно на основу материјала завршног, шестог поглавља (О граматикама словенских језика, О монографијама и зборницима о словенским језицима и културама, О лексикографији и енциклопедистици, О проучавањима српског језика, О славистичким установама и скуповима, О славистичкој периодици).

Међутим, ово дело надалеко превазилази очекивања од једног универзитетског уџбеника. Оно ће представљати незаобилазно штиво сваког слависте, поуздан оријентир у погледу до сада постигнутог и извор инспирације за даља истраживања.

Најзад – не на последњем месту – објављивањем овога дела Славистичко друштво Србије одало је признање једноме од својих најеминентнијих

чланова уочи обележавања његове 65-годишњице живота и 40-годишњице рада у универзитетском образовању.

* * *

Академик Предраг Пипер један је од зачетника типолошких истраживања словенских језика и спада у ред најпродуктивнијих аутора у овој области. У питању је модерна истраживачка парадигма која је усмерена на идентификовање језичких појава које су „према неком критеријуму типичне, тј. такве да су заступљене у великим скуповима језичких јединица или читавих језика и да се према њима ти скупови или језици уочљиво разликују“ (П. Пипер). Сврха типолошких истраживања јесте спознаја универзалних, доминантних, рецесивних и специфичних индивидуалних својстава анализираних језика. У оквиру типолошких испитивања издваја се и посебан правац – лингвистичка карактерологија, где је предмет испитивања ограничен најчешће на два или три језика, а циљ анализе јесте идентификовање битних, суштинских структуралних обележја тих језика према унапред утврђеној листи параметара.

Монографска и дисертациона истраживања типолошке, односно лингвокарактеролошке оријентације у српској лингвистици започета су управо студијом Предрага Пипера *Заменички ѝрилози у срѣском, руском и љољском језику* (Београд: Институт за српски језик, 1988). Типолошким истраживањима академик Пипер бавио се са општелингвистичког становишта (*Заменички ѝрилози: ѝрамајџички сѣјаџус и семанџички ѝнџови*. Нови Сад: Институт за стране језике и књижевности, 1983), али и из перспективе поређења двају, трију или више словенских језика (монографије *Предавања о јужнословенским језицима*. Сеул: Ханкук универзитет за стране студије, 1997; *Јужнословенски језици: ѝрамајџичке сѣрукџуре и функције*. Београд: Београдска књига, 2009 – у коауторству са В. Малчијевом, З. Тополињском и М. Ђукановић, као и низ радова објављених у престижним лингвистичким часописима и тематским зборницима). Због изузетног доприноса лингвистичкој типологији од 2009. године аутор овог дела председник је Комисије за проучавање граматичке структуре словенских језика.

У књизи коју академик Пипер сада предочава пажњи лингвистичке јавности представљена су типолошка истраживања фокусирана на српски језик и реализована његовим синхронијским сучељавањима са седам словенских језика по јединственој методологији и уз употребу стандардизованог терминолошког апарата. Књига је структурисана у три тематско-композиционе целине. Прва целина – Српски у кругу словенских језика (стр. 9–24) – на питањак и приступачан начин уводи читаоца у правце типолошког сагледавања српског језика у јужнословенској групи језика, у балканском језичком савезу, као и у словенској језичкој породици (са становишта идентификовања

црта аналитизма и синтетизма, из перспективе бројности њихових говорних представника, из угла друштвених функција које ти језици остварују) и предочава најважније типолошке одлике српског језика у словенској језичкој породици. Друга целина, чији је наслов *Граматичка диференцирања* (стр. 25–121), садржи таксономију типолошки релевантних разлика српског граматичког система у односу на савремени руски, пољски, украјински, чешки, горњолужичкосрпски, словеначки и македонски језик, при чему се сучељавање српског са руским и пољским језиком врши на нивоу синтаксе, док су у осталих пет огледа сагледани елементи морфолошког, дериватолошког и синтаксичког система. Свака уочена појава се описује, класификује, илуструје карактеристичним примерима, а као теоријски основ за ово истраживање аутор је консултовао низ репрезентативних прегледа граматичких система анализираних језика, пре свега новијих аутора. Трећа целина доноси студију о заменичким прилозима у српском, руском и пољском језику, којом је у српској лингвистици конституисан типолошки метод проучавања словенских језика (1988). Ова студија, која је у међувремену постала библиографска реткост, посвећена је разматрању заједничких одлика заменичких прилога и других заменичких речи, семантичких и функционалних веза заменичких прилога са граматичким категоријама, као и идентификовању основних типова заменичких прилога и њихових системских веза у српском, руском и пољском језику.

Типолошка истраживања предочена у овој књизи имају како фундаменталну (ширење радијуса научних спознаја у области србистике, лингвистичке славистике и опште лингвистике, конституисање и разрада методологије напоредних синхронизацијских проучавања језика без обзира на њихову генеалогску, типолошку или ареалну припадност), тако и апликативну вредност, пре свега у домену лингводидактике. Она омогућавају прогнозирање и превенцију интерферентних појава до којих долази при усвајању српског језика у индоевропским срединама и словенских језика у српској средини – недиференцијације, супердиференцијације и реинтерпретације, као и уочавање потенцијалних извора позитивног трансфера (фацилитације).

У једној студији из 2000. године академик Пипер констатовао је следеће: „Као основни даљи правац типолошких истраживања у српској славистици на којем би требало организовано усредсредити индивидуалне и колективне истраживачке планове види се онај у чијем би средишту био српски језик. Не запостављајући, наравно, ни разне друге облике типологије језика, типолошка истраживања у српској славистици морала би се концентрисати на задатак типолошког проучавања српског језика на синхронизацијском и дијахронизацијском плану, другим речима и прецизније формулисано: српски језик према другим словенским језицима у типолошком светлу, укључујући ту свакако и двојезичка и вишејезичка истраживања све до посматрања српског према свим словенским језицима. [...] Проучавања других словенских језика

требало би чак интензивирати и проширити према оним словенским језицима који су до сада у српској славистици били сувише слабо заступљени, али на начин који би омогућавао да та истраживања боље осветле природу српског језика и који би дао више методолошки уједначених па утолико и самерљивих резултата“. Ово дело представља испуњење визије развоја типолошких испитивања у српској славистици и извор инспирације за даља истраживања.

ПРЕДРАГ ПИПЕР

О ЛИНГВИСТИЧКОЈ СЛАВИСТИЦИ

Славистика је наука на чијем су почетку два света човека, који су јој поставили темеље – равноапостолна браћа свети Ћирило и Методије, први слависти. То треба схватити дословно, а не као реторичку фигуру. Солунска браћа су створила и словенско писмо, и прве преводе на словенски језик, и први словенски књижевни језик а били су и први наставници словенског језика, водили су расправе доказујући његове велике могућности и његов статус, а све су то славистички, лингвистички и филолошки послови, које су наставили и развијали њихови ученици, а затим ученици ученика итд. – у непрекинутом низу до данашњег времена. Имати за узор првоучитеље који су били, пре свега, светитељи, па и просветитељи, јесте чињеница која веома обавезује све потоње ученике и настављаче на широком пољу славистике.

Данас је наука о словенским језицима, или лингвистичка славистика, веома разграната, и њена структура умногоме је подударна са структуром лингвистике, са изузетком, пре свега, опште лингвистике која нема прави аналогон у структури лингвистичке славистике.

Две књиге које су данас представљене на Трибини Библиотеке САНУ, за шта сам захвалан и руководиоцу Трибине академику Миру Вуксановићу и колегиницама које су о књигама благонаклоно говориле – академику Јасмини Грковић-Мејдор и проф. др Ксенији Кончаревић, само донекле одржавају укупну сложеност лингвистичке славистике у целини, коју поједине књиге могу одразити само у неким важним линијама, али не и у потпуности.

Те две књиге припадају широј предметној целини у коју спадају моје књиге: *Увод у славистику 1*; *Српски између великих и малих језика*; *Јужно-словенски језици*; *Прилози историји српске славистике*; *Лингвистичка русистика*, *Лингвистичка славистика* и *Српски у кругу словенских језика*.

Заједничко им је, са изузетком књиге из историје славистике, што се у њима српски језик најчешће испитује применом контрастивног, конфронтативног или типолошког метода, односно што се у њима српски језик, по правилу, пореди са другим словенским језицима. У савременој српској славистици

још је релативно мало лингвиста који се српским језиком баве на тај начин, који тражи сложенији, вишејезични корпус истраживања и шире увиде у славистичку литературу, него када се српски језик проучава сам за себе, а није мање захтеван када је реч о избору теоријског модела истраживања – структуралног, функционалног, когнитивистичког или неког другог. Настојао сам да идем тим путем делећи уверење многих слависта да се сваки језик мора проучавати не само посматран „изнутра“, сам за себе, него и посматран у огледалу других језика, јер спољашња перспектива омогућава драгоцене увиде у предмет, који би без ње изостали.

На то ме је упућивала она наша линија српске лингвистичке традиције која је најизразитије била оличена у радовима Александра Белића те Павла Ивића и Милке Ивић, на то ме је упућивао мој наставни рад, а ка томе ме је усмеравао и рад у Комисији за граматику словенских језика, чији сам био члан, а пет последњих година и председник, најзад, такав приступ био је одређен и научним пројектима, домаћим или иностраним, на којима сам сарађивао или којима сам руководио.

Књига *Лингвистичка славистика: студије и чланци* представља избор из мојих радова о словенским језицима и о науци о словенским језицима. Неки од радова који се овде поново објављују данас су теже доступни, нпр. они радови који су објављени у иностранству или у појединим непериодичним зборницима. Неки радови се ту објављују први пут. Када се радови истог аутора који су расути по различитим научним часописима и зборницима поново објављују заједно, и када су предметно груписани, лакше се уочава њихова проблемска, теоријска и методолошка повезаност, којом се они, видљивије него када не би били у истој публикацији, наслањају једни на друге, узајамно се допуњујући.

Главни делови ове књиге носе наслове: I Почети, II Теоријска питања проучавања словенских језика, III Српски језик, III Поређења, IV Прегледи, V Писци и језик, VI Прикази (О граматицима словенских језика, О монографијама и зборницима о словенским језицима и културама, О лексикографији и енциклопедистици, О проучавањима српског језика, О славистичким установама и скуповима, О славистичкој периодици).

Таква структура књиге омогућује увид у неколико важнијих проблемских области лингвистичке славистике, које су овде издвојене према ауторовим научним интересовањима. Пошто та књига није могла да обухвати све моје радове из тих области, а за тим није било ни потребе, читалац који би био заинтересован да добије бар библиографске податке о другим славистичким радовима истог аутора, може их наћи у библиографским белешкама после појединих глава у тој књизи.

Намена те књиге, као и сличних књига, може бити вишеструка. Књига *Лингвистичка славистика: студије и чланци* намењена је, пре свега, студен-

тима који на докторским студијама на Филолошком факултету Универзитета у Београду слушају предмет Лингвистичка славистика, али и свим другим заинтересованим славистима.

* * *

Књига *Српски у крућу словенских језика* спонтано је настајала од почетка осамдесетих година прошлог века као низ засебно објављиваних чланака и студија, а релативно недавно родила се намера да се поједини њени делови тематски повежу и објаве у истим корицама.

Иако сам у већем делу свог наставног универзитетског рада предавао предмете из области науке о руском језику (пored српског, словеначког, македонског, те предмета из шире славистике, лингвистичке методологије и опште лингвистике), у истраживачком раду сам се, као што је поменуто, почев од свог првог објављеног рада до најновијих, највише бавио поређењем српског језика са другим словенским језицима, а највише с руским. У тој групи мојих радова ужу групу чине они у којима се дају прегледи граматичких система појединих словенских језика у поређењу са српским и утврђују њихове типолошке сличности и разлике.

У једном таквом раду, којим се отвара књига *Српски у крућу словенских језика* и чији је наслов исти као наслов те књиге, дата је општа слика места српског језика у породици словенских језика, посебно с обзиром на недавно настале политичке језике, као и мале, мањинске, енклавне, угрожене и друге словенске језике.

Други део књиге садржи граматичка поређења српског са седам словенских језика. Ти радови нису за ову прилику знатније прерађивани, него се доносе углавном у облику у којем су први пут објављени, осим што су приликом њиховог редиговања у текст понегде унете мање допуне и измене.

Најзад, у трећем делу књиге налази се моја студија о заменичким прилозима у српском, руском и пољском језику, која је први пут штампана 1988. године, тада знатно скромнијом него данас технологијом хладне штампе. Можда нескромно, претпостављам да оно што се у њој износи и даље завређује пажњу читалаца. То је у српској лингвистици прва и још увек једина монографија у области типологије словенске лексике, а студија таквог профила мало је и другде у славистици.

Књига таквог предмета, концепције и структуре као што је *Српски у крућу словенских језика* не би могла настати без помоћи многих колега из Србије и иностранства, за шта сам свима искрено захвалан, а ако је шта у њој могло или требало да буде боље – дужник читалаца је само аутор.

Пријатна ми је дужност да захвалим председнику Славистичког друштва Србије проф. др Петру Буњаку, што је уврстио књигу *Лингвистичка*

славистика у едицију „Библиотека часописа Славистика“, и издавачу господину Милану Тасићу што је књига *Српски у њрују словенских језика* објавио у издању издавачке куће NM Libris. Посебну благодарност дугујем рецензенту обеју књига проф. др Ксенији Кончаревић.